

PARKŲ MENO RAIDOS TENDENCIJOS EUROPOJE IR LIETUVOJE: ROMANTIZMAS IR ISTORIZMAS

Albinas Mocevičius

Architektūros pagrindų ir teorijos katedra, Vilniaus Gedimino technikos universitetas,

Pylimo g. 26/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lietuva

El. paštas amocevicus@yahoo.com

Įteikta 2010 01 18

Santrauka. Straipsnyje trumpai aptariamas laikotarpis tarp klasicizmo ir modernizmo. Tuo laikotarpiu vyravo romantizmas ir istorizmas. Nagrinėjamos meno tendencijos Vakarų ir Rytų Europos XVIII a. pab. – XIX a. parkuose. Lyginama jų erdvinė, planinė struktūra, kompoziciniai elementai ir kitos tendencijos. Straipsnyje ieškoma sąlyčio taškų tarp Europoje ir Lietuvoje sukurtų parkų romantizmo ir istorizmo laikotarpiu, XVIII ir XIX a. Trumpai aptariamos geopolitinės, ekonominės ir kultūrinės raidos ypatybės, kurios lėmė ir veikė parkų meno raidos kryptį iki naujos Moderno epochos atsiradimo.

Reikšminiai žodžiai: romantizmas, istorizmas, parkų meno tendencijos, kraštovaizdinis planavimas, viešosios paskirties parkas, erdvinė ir planinė struktūra, kompoziciniai elementai.

Įvadas

Epochų kaita Europoje glaudžiai susijusi su politiniais, ekonominiais ir kultūriniais įvykiais. Dažnai naujų politinių santvarkų ar ekonominių pokyčių valstybėse naujų meno idėjų sklaida atliko didžiulį vaidmenį žmonijos istorijoje ir gyvenime. Analizuojant Europos istorijos raidą, būtų sunku išskirti vien politinius ar ekonominius įvykius, o nagrinėjant Europos meno raidą, neatsižvelgti į minėtus procesus.

Politiniai, ekonominiai ar kultūriniai procesai visuomenėje padeda tiksliau identifikuoti epochos bruožus, pokyčius ir jos trukmę.

Senajame žemyne, klasicizmo epochai pasiekus brandą, išryškėjus ir susiformavus naujo stiliaus tendencijoms ir kontūrams, XVIII–XIX a. sandūroje vyko svarbūs istoriniai procesai, sukėlę naujų politinių, ekonominių bei kultūrinių įvykių.

Nepaneigta prielaida, kad Klasicizmo epochos atsiradimą paskatino Baroko „išsikvėpimas“ ir politinis visuomenės nepasitenkinimas. Visa to laikotarpio is-

torinių įvykių seka lėmė naujos visuomeninės ir ekonominės santvarkos gimimą ir senosios žlugimą. Be to, nauji pokyčiai esant nusistovėjusiai tvarkai „pagreitinami“ įkuriant kultūrinių ir meninių idėjų sąjūdžius, naudojant tam tikras jų formas.

Gerą šimtmetį, nuo XVII a. pabaigos iki XVIII a. pradžios, visuomenė gyveno ir kūrė pagal „klasikinį“ modelį, suformotą Klasicizmo epochos, parentą racionalizmu ir absoliutizmu (Ado *et al.* 1975: 213, 373).

Klasicizmo stiliaus meno tendencijas ir „nenuginčijamas“ normas XVIII a. pradžioje pradėjo keisti įvairiausi pakitimai, ideologiniai ir moraliniai argumentai visuomenės gyvenime. Mene ir apskritai kultūroje prasidėjo tam tikri regimojo pasaulio formų visumos ir meninių raiškos formų pokyčiai (Benevolo 1998: 166–170, 171–202). Vėlyvojo klasicizmo laikotarpiu visoje Europoje jautėsi novatoriškumo ir netgi naujovių badas. Siekiant išryškinti šio straipsnio problematiką ir išgryninti jo tikslą, vertėtų trumpai aptarti šio

laikotarpio visuomenės gyvenimą, išskirti kai kuriuos esminius procesus Europoje, kurie privertė į kanonišią ir „nusistovėjusią“ gyvenimą pažvelgti kiek kitokiu rakursu.

Visų pirma, tai politiniai įvykiai Prancūzijoje ir Rytų Europoje, ekonominis bei socialinis pakilimas Anglijoje ir Vokietijoje, sukėlę stambius urbanistinius pokyčius, išaugusi meno ir mokslo reikšmė visuomenėje. Išvardinti esminiai, šio straipsnio autoriaus nuomone, įvykiai ir procesai turėjo didelę reikšmę visuomenės požiūriui ir meno raidai bendrąja prasme.

Tai palietė visas meno rūšis: architektūrą, tapybą, literatūrą, muziką. Straipsnio tikslas struktūriškai pateikti po klasicizmo atsiradusių romantizmo ir istorizmo stilių parkų meno tendencijas, lyginamuoju metodu išryškinti stilistinių bruožų ypatumus ir pokyčius Lietuvos parkų ansambliuose bei analoguose kaimyninėse to meto valstybėse, remiantis kraštovaizdžio architekto profesoriaus Konstantino Jakovlevo-Mateckio moksliniais darbais apie istorinių sodų ir parkų raidą, docento daktaro Laimučio Januškevičiaus atliktais dendrologiniais Lietuvos parkų tyrimais. Remiantis įvairiais istoriniais ir archyviniais šaltiniais, straipsnyje tiriami romantizmo ir istorizmo parkų meno principai, aspektai ir kūrybos problematika, su kuria susiduriama analizuojant Lietuvos parkų ansamblių stilistiką, meninę raišką, planinę ir erdvinę struktūrą. Mokslinėje literatūroje romantizmo ir istorizmo stiliaus parkų analizė pateikiama siauru aspektu, remiantis istorine ir inventorizacine medžiaga, dažnai šių stilių parkai priskiriami peizažiniams (remiantis tik planine ir erdvine struktūra), neišgryninant ir neteisingai įvardijant stilistinius bruožus ir menines tendencijas. Dar ir šiandien, nesant aiškaus suskirstymo pagal stiliaus bruožus ar laikotarpius, istoriniai parkai klaidingai įvardijami ir priskiriami ne tam stiliui, o tai gali turėti neigiamų pasekmių (pvz., Sereikiškių parkas, kuris šiandieniniame rekonstrukcijos projekte priskiriamas istorizmo stiliui, turinčiam barokinių bruožų, o tai, šio straipsnio autoriaus manymu, visiškai neteisinga, nes planinėje ir erdvinėje struktūroje aiškiai matomi modernio stiliaus bruožai).

1. Istoriniai įvykiai, lėmę meno raidos ypatumus, ir naujo meninio stiliaus atsiradimas Vakarų Europoje

Vieni reikšmingiausių įvykių XVIII a. Vakarų Europoje – Didžioji Prancūzijos revoliucija (1789–1794 m.), Rytų Europoje – Lenkijos bei Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) trys padalijimai (1772–1795 m.),

Lietuvos ir Lenkijos valstybių patekimas į Rusijos, Prūsijos ir Austrijos įtaką.

Revoliucija Prancūzijoje sukėlė perversmą socialinėje ir politinėje santvarkoje. Jis privertė valstybę pereiti nuo feodalinės luominės santvarkos prie modernios neluominės, taip pat nuo absoliutinės monarchijos prie konstitucinės parlamentinės santvarkos. Prancūzijoje svarbų vaidmenį pradėjo įgauti visuomenė. Primintina, kad Anglijoje jau keli dešimtmečiai vyravo konstitucinė monarchija, visuomenė galėjo daryti įtaką valstybės politiniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime.

XVIII a. pab. iš Europos žemėlapiu ir įtakingų valstybių sąrašo dingo Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Rytų Europą pasidalija trys imperijos. Būtent šie įvykiai pristabdė praeityje galingos valstybės nuoseklų kultūrinį ir ekonominį vystymąsi bei augimą (Bumblauskas 2005: 420–423). Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė neteko teritorinio vientisumo, kuris pakoregavo ne tik ekonominį vystymąsi lygį, bet turėjo įtakos kultūriniam visuomenės gyvenimui XVIII–XIX a. (turima omenyje dabartinės Lietuvos, rytinės Lenkijos ir Baltarusijos bei Ukrainos valstybių teritorijos).

Paminėti įvykiai Europoje buvo tik priežastis ir atskaitos taškas tolesniems procesams rutuliotis. Urbanistiniai architektūriniai pertvarkymai Paryžiuje, Londone, Liverpulyje ir kt. didžiuosiuose Europos miestuose su tam tikrais skirtumais iš esmės veikė visuomenės gyvenimą, kultūrinę ir meninę pasaulėžiūrą bei miestų raidą.

Jau minėta, kad valstybių gyvenime XVIII a. pab. – XIX a. pr. svarbus vaidmuo tenka plačiajai visuomenei. Į dinamišką urbanistinę aplinkos augimą ir plėtrą įsitraukė beveik visi visuomenės atstovai: politikai, ekonomistai, istorikai, filosofai, menininkai (Vanagas 2003). Buvo keliamos problemos ir daromi nauji sprendimai, sprendžiant socialines, ekologines, estetines to meto problemas. Iš esmės ir kultūrinis visuomenės gyvenimas nestovėjo vietoje. Didžiausia meno raidos stimuliacija vyko Anglijoje ir Prancūzijoje (po revoliucijos). Anglijoje vyravo vėlyvojo klasicizmo stiliaus tendencijos, parkų kūrimo mene, kuris darė įtaką ir miestų urbanistiniam vystimuisi, – laisvo kraštovaizdinio planavimo ir antikinio meno atkūrimo tendencijos, kuriose palaipsniui atsirasdavo viduramžiško meno apraiškų (*Strawberry Hills* vila (1 pav.)), ypač konservatyvioje britiškoje provincijoje (Gombrich 1995: 376–378, 388–394). Šios apraiškos sparčiai plito ir įsivyravo dar plačiau literatūroje, tapyboje, poezijoje.

O kadangi „natūralios“ aplinkos kūrimo tendencijos glaudžiai pynėsi su įvairiomis meno rūšimis, parkų mene to nebuvo galima nepastebėti.

1 pav. Strawberry Hills vila, pirmoji, pastatyta romantizmo dvasia (1750–1776 m.)

Fig. 1. Strawberry Hills Villa, the first building of romanticism (1750–1776)

Menininkai ir parkų kūrėjai nuosekliai ieškojo naujų meninių kryptių, turėdami aiškią orientaciją į viduramžius, aiškiai paremtą ano meto istoriniais, literatūriniais herojais, įvykių retrospektyva, vietiniais peizažais ir t. t.

Prancūzijoje Didžioji revoliucija visuomenei ir menui „įkvėpė“ daug laisvės ir demokratijos idėjų (Lietuvos architektūros istorija ... 2000).

Klasicizmo stilius mene buvo siejamas su absoliutizmu, kanoniškumu. Visas menas krypo į šviežias menines idėjas, kurios buvo paremtos sentimentalumu, herojiškumu, praeities aukštiniu. Menininkai buvo persmelkti romantinių pažiūrų, žavėjosi gotikos ir renesanso meno idėjomis bei tendencijomis (Waymark 2003). Klasicizmas užleidžia vietą naujam meno stiliui, kuris bus naudojamas naujoms meno idėjomis įgyvendinti ir kuris įvardijamas romantizmu (Ado *et al.* 1975).

2. Romantizmo laikotarpio parkų meno tendencijos Europoje ir Lietuvoje

Romantizmo laikotarpiu akcentuojamos viduramžiško stiliaus formos ir idėjos, jaučiamos kūrybinės laisvės ir tautinio identiteto paieškos. Romantizmas architektūroje labiausiai plito kuriant sakralinių pastatų, rūmų, dvarų bei parkų ansamblius visoje Europoje ir Lietuvoje (Jakovlevas-Mateckis 2008: 122–130, 187–189, 196–208).

Nors buvo pabrėžta šiek tiek skirtinga romantizmo laikotarpio pradžia Anglijoje ir Prancūzijoje, per dešimtmetį meninės nuostatos ir meninės vertybės Europoje supanašėjo, nes jos buvo lengvai suprantamos ir artimos plačiajai visuomenei.

Iki romantizmo kiekviena meno epocha turėjo vieną dominuojančią kryptį bei kūrybinius principus, šiuo laikotarpiu prasidėjo daugialypė meninė orientacija, pripažinusi visų iki šiol buvusių stilių lygiavertiškumą ir jų atgaivinimo bei interpretavimo galimybę. Romantizmas – ar tai naujas stilius, ar klasicizmo stiliaus transformacija? Tą sunku pasakyti ir reikalauja gilesnės analizės, bet mene atsirado naujų kompozicijos kūrimo elementų, galimybių interpretuoti ir sintezuoti skirtingus prieš tai vyravusius stilius. Dar vienas svarbus bruožas, dėl ko romantizmo stiliaus sklaida buvo sparti, kad šis stilius lengvai adaptavosi tiek esamuose, tiek naujuose meno kūriniuose (daugiausia architektūroje).

Reikėtų pabrėžti ir tai, kad romantizmo laikotarpio menininkai nesiekė tiksliai imituoti istorinių stilių formų ar atskirų jų elementų. Įvairių stilių motyvai buvo reikalingi emocionalumui ir dvasiniam pasigerėjimui bei istoriniam sentimentalumui sustiprinti (Ciołek 1978: 147–150).

Anglijoje, Prancūzijoje ir Vokietijoje įtaką parkų meno raidai ir jų tendencijų formavimuisi turėjo meno mokyklos, kuriose dirbo garsūs klasicizmo profesoriai ir praktikai: H. Repton, H. Philips, W. Colbett, W. Shenstonem, Ch. M'Intosh ir kt.

Romantizmo idėjos sėkmingai plito Lenkijoje, Baltarusijos teritorijoje ir Lietuvoje, t. y. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje. Lyginant Vakarų ir Rytų Europos romantizmo stiliaus tendencijas, Rytuose išskirtinai buvo akcentuojamas tautinio identiteto ir sąjūdžio reikšmingumas, per meną tarsi ieškoma sąlyčio taškų su valstybe ir visuomene. Lietuvoje reikšminga buvo Vilniaus meno mokykla ir joje dirbę profesoriai bei absolventai: K. Podčasinskis (nuo 1816 m.), T. Tišeckis, F. Rimgaila, architektūros dėstyto metodiką grindę Vakarų Europos aukštųjų

mokyklų pavyzdžiu (Vilniaus architektūros ... 1993: 70–78).

Išryškinant būdingus parkų meno bruožus ir kūrybines tendencijas, reikėtų remtis to meto Europos visuomenės pasaulėžiūra ir kitų meno rūšių raida, nes tai darė įtaką naujų dvarų ir parkų ansamblių kūrimui ir projektavimui bei esamų rekonstravimui. Tendencingai iš Vakarų Europos Rytų link plito naujojo romantizmo stiliaus idėjos.

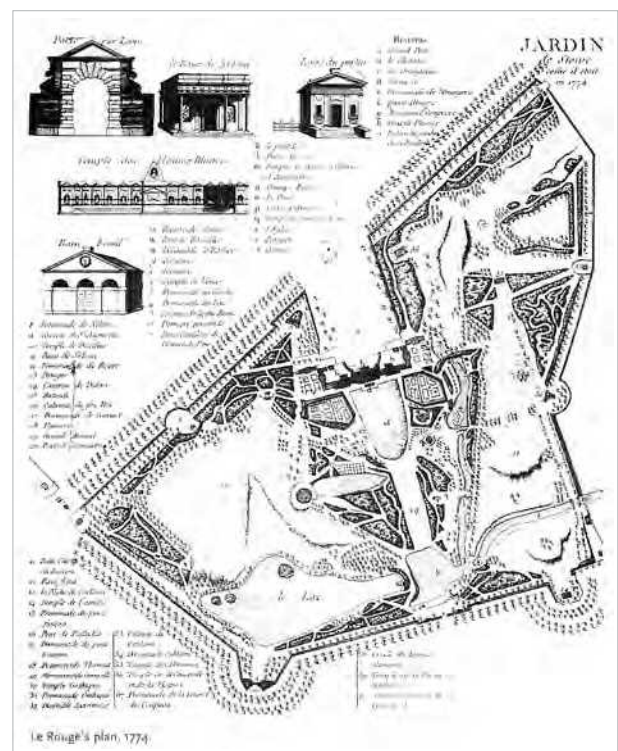
XVIII a. pab. – XIX a. pr. Europoje ir Lietuvoje buvo sukurta nemažai kraštovaizdinio planavimo klasicizmo stiliaus parkų. Pasklidus romantizmo idėjomis, parkai „pasipildė“ naujais kompoziciniais bruožais ir elementais, nors pats parkų ansamblių suplanavimo principas išliko beveik nepakitęs, išsaugodamas klasicizmo stiliaus pamatus. Šiek tiek pakito erdvinė struktūra, nes parkuose projektuojamos didesnės erdvės, kuriose vyravo veja apsėtos kalvos, naudojamos gilesnei perspektyvai sukurti. Didelę reikšmę turėjo atsiradę ir dažniau naudojami nauji architektūriniai elementai bei mažosios architektūros statiniai. Klasicizmo stiliaus parkuose buvo projektuojami antikiniai pastatai, statiniai ir architektūriniai elementai (portikai, kolonos, kolonados), o romantizmo laikotarpiu gausu viduramžių pilių griuvėsių, akmenų kalvų, grotų, gotikinių ar renesansinių mažosios architektūros statinių. Statinių grupės kompoziciškai išskirtos natūralioje aplinkoje, ribojamos didesne erdve nuo želdynų. Kaip išskirtinis romantizmo laikotarpio parkų bruožas buvo statomos koplyčios, antkapiai, paminklai garsiams to meto veikėjams, netgi laidojami dvarų ir parkų ansamblių savininkai, įrengiant didikų šeimos kapinaites ar koplyčias. Parkų kompozicija, jos elementais ar želdynų, statinių grupėmis buvo sukuriama praeities įvykių ar istorinių personažų įamžinimo tematika (Hobhouse 2002).

Romantizmo parkuose atsisakoma projektuoti ir statyti taisyklingų formų fontanus, vietoje jų – natūralus vandens čiurlenimas akmenimis ar upeliais, kuris emociškai paveiktą stebėtoją ir priverstų išsiklausyti į gamtos kalbą (Жырнов 1977: 51–52). Parkų menas tendencingai krypo prie žmogaus dvasinio ir emocinio pasaulio, jo potyrių gamtoje kitaip negu klasicizmo stiliaus parke – jame dėmesys skiriamas antikos proporcijoms ir formoms. Romantizmo parkuose kuriant vizualų grožį perteikiamos emocijos, dvasingumas ir natūralumas.

Romantizmo stiliaus parkuose vyravo stipri filosofinė potekstė, architektūriniais ir gamtos elementais buvo kuriamas literatūrinis tekstas. Žmogus, eidamas parku, galėjo „skaityti“ istorinius, filosofinius kūrinius,

kurie pateikiami parke esamais komponentais: želdynais, takais, perspektyvomis, vizualiniais ryšiais, pastatais, skulptūromis. Romantizmo stiliaus parkai buvo orientuoti į amžinybę ir begalybę: amžinybę įprasminavo tiesios perspektyvos, kurios buvo kuriamos natūraliais peizažais. Metų laikai parke taip pat turėjo filosofinį pradą: atskleidžiamas cikliškumas ir natūralios gamtos kaita. Svarbūs tampa estetiniai principai (pvz., planuojant parką, kreipiamas dėmesys į judėjimą ir matymo laukus, laiko ir vaizdo supratimas įprasminamas išsaugant senuosius parko želdinius, suteikiant jiems išskirtinį vizualinį dėmesį peizaže ar perspektyvoje) (Свирида 1994: 67–72).

Šiais principais Anglijoje sukurti arba rekonstruoti klasicistinio stiliaus parkai – *Stowe parkas* (šis parkas nuo 1690 m. buvo nuolat rekonstruojamas ir perplanuojamas, nors suprojektuotas baroko stiliumi) (2 pav.), *Hagley Hall parkas* Vusteršyre, *Rousham parkas* Oksforde, *Stourhead parkas*, *Painshill parkas* (3 pav., a), Olandijoje – *Vondel parkas* (3 pav., b), Prancūzijoje – *Ermenonville parkas*, *Buttes-Chaumont parkas* (3 pav., c), *Chantilly pilies parkas*. Nors daugelis šių parkų turi įvairių stilių požymius, tikslinga būtų juos priskirti prie romantizmo stiliaus.

2 pav. Stowe parko planas, rekonstruotas romantizmo stiliaus bruožais (aut. Le Rouge, 1774 m.)

Fig. 2. Plan of Stowe Park

Lenkijoje ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje kuriami nauji ir rekonstruojami esantys parkai romantizmo dvasia. Šiame regione daugelis dvarų ir parkų užsakovų buvo didikų giminės ir smulkieji dvarininkai. Svarbu paminėti, kad ši visuomenės da-

lis buvo orientuota į Vakarų ir prijaučianti buvusiai Dviejų tautų valstybei, o ne Rusijos imperijai. Netgi dvarų ir parkų ansamblių meninėje išraiškoje galima išvelgti politinių atspalvių: praeities idealizavimo, tautinio identiteto pabrėžimas, provakarietiško vertybių akcentavimas ansamblių visumoje.

Lenkijoje romantizmo dvasia perprojektuojami parkas Krysoviciuose (*Krysowice*), Raudavo parkas (*Rauda*), parkas Pulavuose (*Pulawi*), Rytų Lenkija. Ukrainoje taip pat yra puikus romantizmo stiliaus parkas *Sofievka* (4 pav.) Umanio mieste (XVIII a. pab. – XIX a. pr., arch. L. Mettsel ir Ž. Zaremba).

Lenkijos ir Lietuvos bei Baltarusijos teritorijoje (lietuvių kilmės didikų rezidencijose) esantiems parkams būdinga nereguliari, asimetrinė kompozicija (nors pasitaiko anksčiau klasicizmo stiliumi suprojektuotų geometrizuotų parterių ar kitų kompozicinių elementų). Parkų ansamblių teritorijose kuriami vaizdingi kraštovaizdžio kampeliai, parko ir pastatų išdėstymo planinę struktūrą dažniausiai lemdavo jau esama struktūra (rekonstrukcijos metu) arba netaisyklingas natūralus kraštovaizdis (Majdecki 1993). Esminiai parkų meno kūrybos bruožai, kuriais galima būtų identifikuoti ro-

3 pav. Painshill parkas Anglijoje (a), Vondel parkas Olandijoje (b), Buttes-Chaumont parkas Prancūzijoje (c)

Fig. 3. Painshill Park in England (a); Vondel Park in Holland (b); Buttes-Chaumont Park in France (c)

4 pav. Parko *Sofievka* planas Umanyje, Ukraina

Fig. 4. Plan of *Sofievka* Park in Uman, Ukraine

mantizmo stiliaus parkus Lietuvoje, Baltarusijoje nuo Vakarų Europoje sukurtų parkų ansamblių, būtų maselis, erdvių ir plano projektavimo reljefiniai ypatumai, kurie dažniausiai priklausydavo nuo užsakovo turimo žemės sklypo ir finansinės padėties.

Galima būtų išskirti kelis charakteringiausias Lietuvos teritorijoje esančius parkus, kuriuose buvo įgyvendintos vertingiausios romantizmo stiliaus kūrybinės tendencijos. Be abejo, reikėtų paminėti, kad dauguma Lietuvos parkų buvo rekonstruojami įkomponuojant tik atskiras, užsakovui patikusios romantizmo stiliaus kompozicines detales jau esamame parke arba parkai rekonstruojami (projektuojami) pagal visiškai naują stilių. Pastaruosiuose parkuose lengviau identifikuoti stilių, aiškiai matosi stiliaus bruožai, jie turi išskirtinę meninę vertę. Vienas iš tokių sukurtų parkų – Kairėnų parkas (5 pav.) šalia Vilniaus. Jame panaudoti romantizmui būdingi kompoziciniai elementai: laisvos formos takeliai, supiltų apžvalginių kalvelių grupės, tvenkinys su kaskadomis. Ryški kraštovaizdinio suplanavimo planinė ir erdvinė struktūra, kurią sukuria takelių sistema, tiesios perspektyvos į parko gilumines erdves. Kitas vertingas romantizmo laikotarpio parkas – Astravo (Biržų rajonas). Įkurtas 1851–1862 m., išsidėstęs Širvėnos ežero šiauriniame krante, pusiasalyje. Parke pastatyti du vandens malūnai, romėnų akveduką primenantis tiltas – užtvanka, 6 tvenkiniai, vyrauja laisvo komponavimo vietiniai želdiniai ir suprojektuoti romantizmo stiliumi pasi-

vaikščiojimo takeliai, kuriais einant galima grožėtis tolimomis kraštovaizdžio perspektyvomis ir puikiais vizualiniais ryšiais tarp parko pastatų.

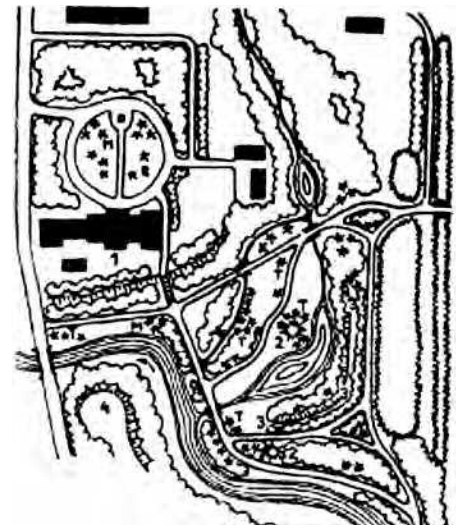
Pagal Fulgento Rimgailos projektą sukurtas romantiškas Pagryžuvio (Kelmės raj.) dvaro parkas (6 pav.). Šiame parke, kaip ir anksčiau minėtame, priešais rūmus parteryje plyti didelė ovalinė erdvė, būdinga romantizmo stiliaus planui. Prie parko upelio iškasti netaisyklingos formos tvenkiniai (Lietuvos architektūros istorija ... 2000). Sudėtingas reljefas padalinęs parko erdvinę struktūrą į dvi terasas: viršutinėje pastatyti rūmai, apatinėje – Gryžuvos ir Blikės upelių vagos. Netoli esantis IX–XIV a. Kalvinkalnio piliakalnis įprasmina romantizmo dvasią (daugelis to meto dvaro ir parkų ansamblių projektuojami prie piliakalnių ar kitų svarbių istorinių vietų). Apatinėje terasoje suprojektuoti du tvenkiniai, šalia kurių supiltos kalvelės, kuriomis glaudžiai siejami vizualiniai ryšiai tarp parko kompozicinių elementų.

Buvo projektuojami ir kiti, smulkesniųjų dvarininkų dvarai (pastatai) ir parkų ansambliai, bet palaipsniui jie pertvarkyti ir rekonstruoti istorizmo dvasia, kuri paliko dar gilesnes šaknis XIX a. Lietuvos parkų mene.

Nuoseklus ir konservatyvus romantizmo stilius Vakarų ir Rytų Europoje, paskatintas geopolitinių įvykių ir ekonominių procesų, XIX a. mene įtvirtino „pereinamąjį“ laikotarpį, kurį galima laikyti tarpepočinu – nuo klasicizmo iki modernųjų laikų.

5 pav. Kairėnų parkas Vilniuje (iš VU botanikos sodo nuotraukų galerijos)
Fig. 5. Kairėnai Park in Vilnius

6 pav. Pagryžuvio parko planas (schema iš Žemaičių kultūros draugijos redakcijos archyvo)

Fig. 6. Plan of Pagryžuvis Park

Romantizmas XIX a. padėjo pamatus Europos kultūros ir meno tradicijų gilesnei analizei ir garantavo meninės raiškos stabilumą. Toliau plėtojami romantizmo meninės kūrybos bruožai ir principai.

Romantikų domėjimasis praeitimi ir didingų istorinių įvykių aukštinimas savotiškai privertė meną sugrįžti ir filosofškai pažvelgti į įvairių epochų paveldą. Šio straipsnio autoriaus manymu, vis dėlto įtakos turėjo tai, kad menas pakluso „plačiajai“ visuomenei ir norėjo būti suprastas bei vartojamas. Be to, per daug dinamiškas laikotarpis neturėjo stipraus atotrūkio nuo tvirtus pamatus turėjusio klasicizmo stiliaus.

3. Istorizmo stiliaus ištakos ir aplinkybės Vakarų ir Rytų Europoje. Parkų meno tendencijų kaita XIX a. viduryje

Apie 1840–1850 m. Vakarų Europoje mene vyko tolesnės meninės paieškos, bandant identifikuoti laikotarpio stilių. Klasicizmo stiliui pasipriešinęs „istorinės savianalizės ir praeities suvokimo“ metodais romantizmas nukrypsta į visų istorinių stilių atgaivinimą ir interpretavimą XIX a. kontekste.

Įvyksta natūralus perėjimas nuo romantizmo prie naujo meno stiliaus – istorizmo, dažnai vadinamo eklektika. Eklektika tapo socialinės ir architektoninės transformacijos laikotarpiu, evoliuciniu stiliumi, kurio pagrindą sudaro laisvas istorinių stilių jungimas, meno ir mokslo sintezė (Jakovlevas-Mateckis 2008).

Istorizmo stiliaus bruožai Europoje nuosekliausiai įkūnyti miestų architektūroje – jungiant tarpusavyje ir laisvai interpretuojant istorinius stilius, ieškant naujų variacijų ir kokybės. Statybų bumas Europos didžiuosiuose miestuose tuo laikotarpiu tapo reiškiniumi. Rytų Europos miestai šiuo aspektu ėjo koja kojon, buvo statomi sakraliniai pastatai, pramoniniai, visuomeniniai, gyvenamieji (daugiabučiai), kuriamos ir rekonstruojamos dvarų sodybos su parkais (sodybos, kuriose arba šalia kurių, kūrėsi įvairių paskirčių manufaktūros) (Lietuvos architektūros istorija ... 2000).

Vakarų Europoje šiuo laikotarpiu buvo sparčiai perplanuojami miestai (Londonas, Viena, Paryžius, Berlynas, Bremenas, Sankt Peterburgas), vyko kvartalų rekonstrukcija, buvo statomi nauji kvartalai, kuriems buvo būdingi neostilių (neorenesansinio, neobarokinio, negotikinio ar neoklasicizmo) bruožai.

Šiuo laikotarpiu miestų erdvėse kuriama nemažai visuomeninių parkų ir skverų (buvo vykdomos miestų želdinimo programos), kurie prieinami visuomenei ir buvo vieši (Beterio parkas, Haido parkas, Viktorijos parkas). Viešųjų parkų kūrimas XIX a. Europos mies-

tuose labai svarbus naujas žingsnis kraštovaizdžio architektūros istorijoje ir parkų raidai, nes nuo šiol parkai ir skverai buvo projektuojami kaip objektai, siejantys urbanistinę aplinką ir visuomenę (miesto gyventojus). Parkai kuriami miesto teritorijoje arba, augant jam, įsilieja į urbanistinę aplinką. Naujuose XIX a. miestų plėtros modeliuose žalieji plotai tapo urbanistinės miestų struktūros dalimi (Steenbergen, Reh 2003).

XIX a. pab. istorizmo laikotarpis daugiau atsispindėjo pastatų tūrių architektūrinėje išraiškoje ir parkų mene naujų kūrybinių tendencijų ar ryškių estetinių koncepcijų neatsirado, kokios buvo renesanso, baroko ar klasicizmo stilių kūriniuose. Buvo projektuojami kraštovaizdinio suplanavimo parkai (Jakovlevas-Mateckis 2008), turintys išskirtinių bruožų, kurie priklausė nuo vietovės, autoriaus idėjų ar tiesiog užsakovo pageidavimų. Istorizmas tęsė romantizmo laikotarpiu susiklosčiusius kūrybos principus, tačiau juos išplėtojo ir sukonkretino (Lietuvos architektūros istorija ... 2000).

Esminis ir naujas požymis, identifikuojantis istorizmo laikotarpį Europoje – parkai įgavo naują funkciją, kuri veikė parko teritorijos planinę struktūrą, parko erdvių paskirtį, funkcinį ryšius – parkai tapo vieši. Parko meninė vertė ir išraiška lygiaverčiai vertinama su funkcinę paskirtimi.

1844 m. pirmasis viešasis parkas buvo įkurtas Liverpulyje. Miesto valdžios buvo pakviestas garsus to meto kraštovaizdžio architektas seras J. Paxton (1801–1865). Parkas buvo suprojektuotas tarp gyvenamųjų kvartalų, įkuriant kraštovaizdinio suplanavimo, žiedinio suplanavimo takus (dviejų žiedų sistemą, atskiriančią pėsčiųjų ir važiuojamąsias zonas) (Benevolo 1998).

Dar verta išskirti vieną naujovę, kuri lėmė istorizmo laikotarpio parko vizualinę išraišką vietovės kraštovaizdyje – egzotiškų želdynų introdukcija į vietinius europietiškus želdynus, jų auginimas ir eksponavimas naujos paskirties pastatuose, vadinamuose oranžerijomis (7 pav., a). Oranžerijos projektuojamos įvairaus mastelio, priklausomai nuo ten auginamų medžių ar krūmų. Rytų Europoje augalų auginimo oranžerijose inovacijos ir iš kitų kraštų gausiai introdukuoti želdynai (dažniausiai pasitaiko europinių ir japoninių maumedžių, mandžūrinųjų aralijų, tujų, rododendrų, veimutinių pušų, pensilvaninių uosių) (Januškevičius 2004) parkuose buvo itin palankiai vertinami pasiturinčių dvarininkų Tiškevičių (puikūs pavyzdžiai Lietuvoje – Kretingos dvare (7 pav., b), Verkiuose, Plungės dvare (7 pav., c) – neišlikę) (Semaškaitė 2008: 79–81).

Auginant ir aklimatizuojant egzotiškus augalus Europoje, didelę reikšmę turėjo statybinių konstrukcijų (metalo ir stiklo) novatoriškas naudojimas statyboje.

XIX a. viduryje Rytų Europoje anksčiau apibendrinta valstybių situacija bei parkų meno raida skyrėsi nuo Vakarų Europos šalių. Vienas pagrindinių veiksnių – socialinės ir ekonominės permainos, susijusios

7 pav. Oranžerijų pavyzdžiai Europoje (Vienoje) (a), Kretingos dvare (b) ir Plungės dvaro laikrodinė su oranžerija (A. Zientarskio piešinys) (c)

Fig. 7. Examples of conservatories in Europe (Vienna) (a); Kretinga estate (b); Plungė estate clockroom with conservatory (a painting by A. Zientarskis) (c)

su 1861 m. Rusijos caro Aleksandro II paskelbtu baudžios panaikinimo aktu, kuris nulėmė dvarininkijos ir baudžiauninkų gyvenimo pasikeitimus, ūkinius tarpusavio santykius. Nors šiuo laikotarpiu Rusija sustiprino politinę ir kultūrinę įtaką Lietuvoje, meno tendencijos plito iš Vakarų. Lietuvoje kirtosi įtakos, atėjusios tiesiai iš Vakarų Europos bei per Rusiją (Sankt Peterburgą) (Lietuvos architektūros istorija ... 2000).

Dvarų kultūra sudarė reikšmingą Lietuvos kultūros dalį XIX a. Patriotiškumo nestokojantys dvarininkai priešinosi Rusijos imperiškajai kultūros invazijai. Dvarininkai savo rūmų ir parkų ansambliams projektuoti ar rekonstruoti kvietėsi meistrus ne iš Rusijos, o iš Vakarų Europos, ypač iš Lenkijos.

Dauguma architektūros meistrų iš Lenkijos (K. Kozłowski, L. Marconi, K. Jankovski, F. Lilpop), Belgijos (de Waegh), Vokietijos (G. von Schacht, K. Lorentz, F. Lehmann) projektavo arba rekonstravo dvaro pastatus naująja istorizmo dvasia. Nepamiršti buvo ir parkai.

Istorizmo laikotarpiu projektuojami ar rekonstruojami dvarų ir parkų ansambliai buvo kuriami tais pačiais principais ir teoriniais pagrindais, kurie susiklostė jau XIX a. pirmojoje pusėje (Januškevičius 2004). Išliko tendencija kuo natūraliau integruoti dvarą ir jo teritoriją į natūralų kraštovaizdį, prisitaikyti prie esamos susisiekimo sistemos (dažniausiai geležinkelio linijos, kelio), svarbi buvo reljefo, vandens telkinių, miško padėtis.

Dvarviečių planinė kompozicinė struktūra nebuvo tokia simetriška, kaip klasicizmo laikotarpiu: parterinė dalis nesimetriška, o daugelyje ansamblių ovalinė arba žiedinė, pagalbiniai pastatai nestatomi stačiu kampu, o natūraliai ir racionaliai įsilieja į pagrindinės erdvės teritoriją.

Išlikusios taisyklingų formų alėjos, takeliai daugeliu atvejų buvo veikiamos pagrindinio kelio ar reljefo iki dvaro pagrindinių rūmų.

Vieni iš geriausių istorizmo laikotarpio parkų pavyzdžių Lietuvoje, kuriuose identifikuojamos to meto tendencijos ir požymiai, buvo Lentvario (8 pav., a, b), Trakų Vokės dvaro, Palangos parkas (aut. E. F. André), XIX a. pirm. pusėje M. Oginskio rekonstruotas Plungės dvaro parkas (9 pav., a, b), Biržuvėnų parkas (aut. A. Zaleckis, 1907 m.) (10 pav.), Apytalaukio (Kėdainių raj.) dvaro parkas (1819 m.).

Didžiausias indėlis į Lietuvos istorizmo laikotarpio parkų meną buvo Vakarų Europos samdytų kraštovaizdžio architektų. Kadangi šiuo laikotarpiu Lietuvoje nebuvo veikiančios architektūros mokyklos, dvarininkai samdėsi europiečius ir Lenkijos kraštovaizdžio

8 pav. Lentvario parko planas (1875 m.) (a) ir dvaro pastatas nuo parko pusės (b)

Fig. 8. Plan of Lentvaris Park (a); estate building (b)

specialistus. „Vietiniai“ meistrai rėmėsi Europoje spausdintais ankstesniais specialistų teoriniais darbais ir parkų modeliais (kraštovaizdinių parkų): J. Alphand, E. F. André, W. Robinson, A. Idźkowski, W. Kronenberg.

Ypač didelę reikšmę istorinių parkų raidai turėjo E. F. André suprojektuoti ir įgyvendinti parkai Lietuvoje (grafų Tiškevičių užsakymu): Palangoje, Lentvaryje, Trakų Vokėje ir Užutrakyje. Apie E. F. André kūrybą Lietuvoje daug medžiagos parašė kraštovaizdžio specialistai E. Brundzaitė, D. Juchnevičiūtė, K. Labanauskas, E. Navys, R. Pilkauskas, V. ir S. Deveikiai ir kiti.

E. F. André kūrybos principai, išdėstyti pagrindiniame jo teoriniame veikalė „Sodų menas. Traktatas apie parkų ir sodų kūrimą“ (*L'art des jardins. Traité général pour la composition des parcs et jardins*, 1879; 1986), atsispindėjo ir kūryboje ne tik Vakarų Europoje (Prancūzijoje, Liuksemburge, Šveicarijoje), bet ir Lietuvoje. Pateiktuose jo suprojektuotų parkų pavyz-

9 pav. Plungės dvaro (a) ir parko (b) vaizdai

Fig. 9. Views of Plungė estate and park (a, b)

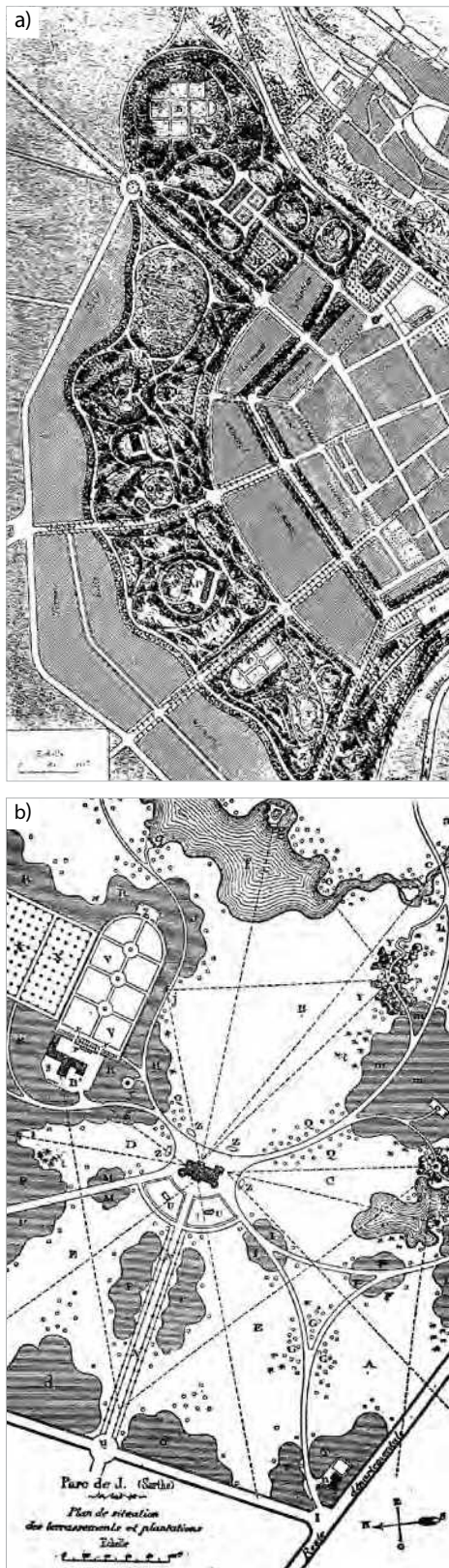

10 pav. Biržuvėnų parko planas

Fig. 10. Plan of Biržuvėnai Park

džiuose puikiai matosi istorizmo stiliaus tendencijos ir broožai, kurie analizuojami šiame straipsnyje.

Toliau pateikiami Liuksemburgo ir Sarto parko planai (11 pav.) (aut. E. André).

11 pav. Liuksemburgo (a) ir Sarto parko planai (b). Aut. E. André

Fig. 11. Plans of Luxembourg (a) and Sarthe (b) parks

Pagrindiniai kompozicijų elementai (vanduo, akmuo, uolos, gėlynai, medynai, mažoji architektūra) siejami su pagrindiniais parko ansamblio objektais – rūmais. Parkuose vyrauja pusiau natūralus želdinių išdėstymo principas (André-Olivier *et al.* 2006). Jo projektuotose parkuose buvo naudojami atskiri eklektiški kompoziciniai elementai (parterio dalyje), kurie buvo jungiami tarpusavyje (baliustrados jungiamos su fontanu arba gėlynais). Nevengta tolimos perspektyvos, vizualinių ryšių, išryškinant parke dominantes (pastatus, kalvas). Išskirtinis autoriaus braižas sukurtuose Lietuvos parkuose buvo dirbtinų elementų parko erdvinėje struktūroje sukūrimas (dirbtinių uolų fragmentai, grotos, kuriomis buvo siekiama kalnų įspūdžio, kriokliai ir šlaitams sustiprinti naudojami masyvūs akmenys).

Palangos parkas įkurtas 1899 m. pušimis apaugusioje pajūrio teritorijoje (Palangos parko planas pateiktas 12 pav. (aut. E. André)). Palangos parko erdvinėje ir planinėje struktūrose išryškinti natūralūs pajūrio gamtiniai elementai, būdingi istorizmo stiliaus parkams. Einant švelniai vingiuojančiomis alėjomis, atsiveria vis nauji, nesikartojantys nedidelių želdinių apsuptų erdvių daugiaplaniai reginiai. Alėjos ir takai dažniausiai nutiesti erdvių pakraščiais, todėl galima stebėti želdinių derinius tiek iš arti, tiek iš vidutinių atstumų, kurie sukuria erdvių gilumą.

Lentvario parkas (Trakų r.) įkurtas XIX a. pabaigoje kalvoto reljefo 12 ha teritorijoje. Iš pietų parką supa Lentvario ežeras, o iš rytų – trys grandine išsidėstę tvenkiniai. Pagrindinė privažiavimo alėja eina per ežero ir tvenkinių sąsmauką. Parko viduryje esantis tvenkinys įsijungia į tvenkinių grandinę kaskadiniu upokšniu. Į pietus nuo kalvos ant aukštos terasos prie ežero stovi neogotikinio stiliaus rūmai. Kalvelės šlai-

12 pav. Palangos parko planas (aut. E. André)

Fig. 12. Plan of Palanga Park

tai ir kaskadinio upokšnio krantai kai kur sutvirtinti stambiais akmenų luitais bei akmenimis. Taip pat padarytos ir akmeninių laiptelių grupės, įrengtos takų staigesnio nuolydžio ruožuose. Parke gausiai panaudoti išskirtinai E. André kūrybai būdingi minėti istorizmo stiliaus kompoziciniai elementai (13 pav., a, b).

Toliau pateikiami kompoziciniai elementai ir statiniai Plungės bei Lentvario (14 pav., a, b, c) parkuose.

Užutrakio parkas (Trakų r.) įkurtas XIX a. pabaigoje Galvės ežero pusiasalyje, užimančiame 40 ha banguoto reljefo plotą. Ežero pakrante vingiuojantis privažiavimo takas veda į šiaurės vakarų parko dalį, kurioje prie stataus kranto stovi dviejų aukštų neorenesansinio stiliaus rūmai. Jie pastatyti ant aukštos stačia-

13 pav. Lentvario parke suprojektuotos dirbtinės uolos (a, b), E. André kūrybos išskirtinis bruožas

Fig. 13. Artificial rocks in Lentvaris Park, created by E. André, a special feature in his creative works (a, b)

14 pav. Kompoziciniai elementai ir statiniai Plungės (a) ir Lentvario (b, c) parkuose

Fig. 14. Compositional elements and buildings in parks of Plungė (a) and Lentvaris (b, c).

kampės terasos ir atskirti nuo ežero kranto baliustrada. Iš rūmų ir nuo terasos atsiveria plati perspektyva į ežerą ir Trakų pilį. Pagrindinė parko alėja (kompozicinė ašis) jungia rūmus su pietiniame pakraštyje esančia prieplauka. Keliose vietose, kur ši alėja eina staigesnių šlaitų pakraščiais, takus išryškina iš žemės paviršiaus išskylančios dirbtinių uolienų fragmentai.

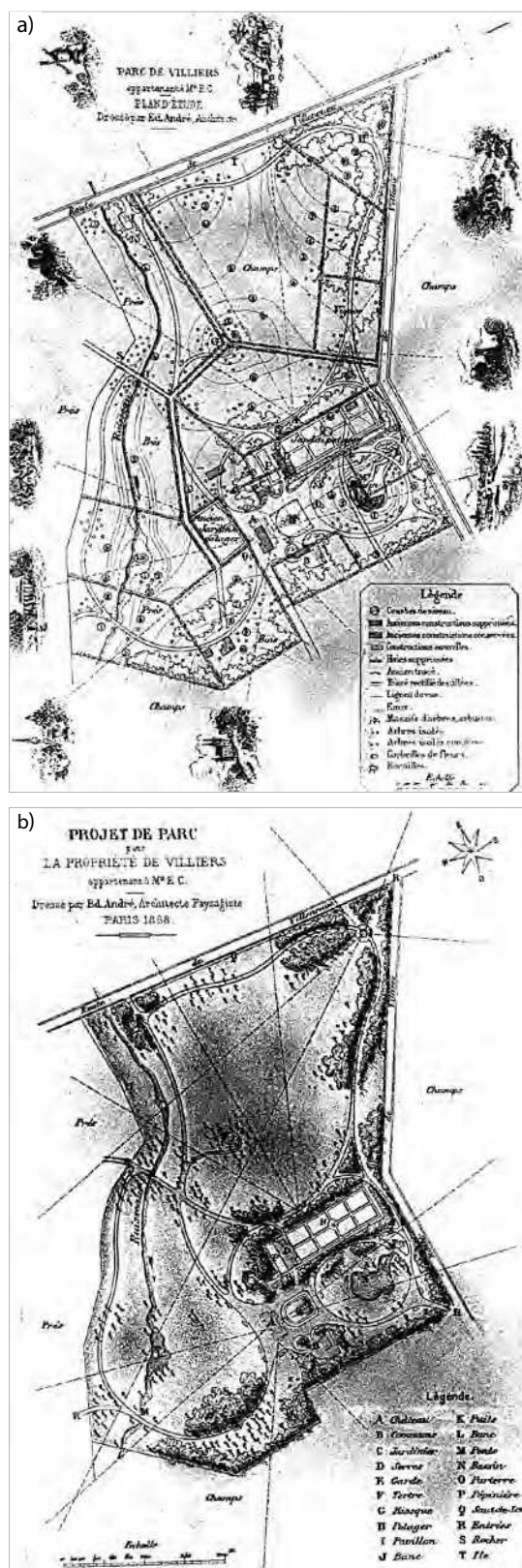
Dar vienas E. F. André šedevras – Trakų Vokės parkas (Vilniaus r.), įkurtas 1900 m. banguoto reljefo 23 ha plote greta pagrindinio kelio iš Vilniaus į Trakus. Pietvakarinės parko dalies aukštoje terasoje stovi puošnūs neorenesansinio stiliaus rūmai. Pagrindinio privažiavimo triguba alėja statmena rūmų ašiai. Į rytus nuo rūmų aukštoji terasa baigiasi išraiškingu istorizmo stiliaus plano kompoziciniu bruožu – pasagos formos iškyšuliu, kur šlaito pakraščiu eina pasivaikščiojimo alėja. Prie jos yra pusiau apskrita apžvalgos aikštelė. Žemoje rytinėje terasoje tyvuliuoja trys medynų apsupti aptakūs tvenkiniai. Smarkiai banguoto reljefo dalį dengia medynai, tarp kurių vingiuoja takai. Parko alėjos sudarytos iš vietinių liepų, o medynuose vyrauja klevai ir uosiai su eglė, pušų, beržų bei ąžuolų priemaiša (Dobkevičius 2004).

Išskirtinis dėmesys Lietuvoje teko aplink rūmų pastatus kuriamiems gėlynams, kurių gausą istorizmo laikotarpiu galima laikyti išskirtiniu požymiu erdvinėje ir planinėje parko struktūroje (gėlynai kuriami netgi klombose, pavyzdžiui, Vaitkuškio dvare, Trakų Vokės parke).

Apibendrinus istorizmo laikotarpio parkų meno tendencijas, galima teigti, kad ryškių kompozicinių naujovių nebuvo, taikyti kraštovaizdinių parkų modeliai, kurie prarado iš klasicizmo paveldėtus geometriškuosius akcentus, išskyrus parkuose naudotus eklektinius kompozicinius elementus. Parkų struktūrą papildydavo egzotiškų želdinių grupės, istorinių stilių mažosios architektūros statiniai, kartais tiesios alėjos (orientyrai) ar keliukai, kurie aprėmindavo parko planinę struktūrą, nors pats suplanavimas nebuvo taisyklingų formų. Iki XX a. pradžios parkų mene vyravo istorinių stilių formos bei schemas, jų interpretacijos su nusistovėjusiomis vertybėmis ir tendencijomis.

Vienas iš pavyzdžių galėtų būti 1868 m. E. André Viljė parko (15 pav., a, b) Prancūzijoje rekonstrukcija pagal istorizmo stilių. Planuose aiškiai matosi, kaip kinta planinė bei erdvinė parko struktūra, perspektyvų kryptys ir pati meninė idėja.

Romantizmo ir istorizmo laikotarpiu buvo prisiminta ir plėtota daug meno istorijos stilių, remiantis tvirtais klasicizmo epochos pamatais, kol neatėjo nauja meno epocha modernio stiliaus vardu.

15 pav. Stilių tendencijų ir meninių bruožų kaita Viljė parko pavyzdžiu (aut. E. André, 1868 m.):

a – prieš rekonstrukciją, b – po rekonstrukcijos

Fig. 15. Villiers Park in Paris, created by E. André (a, b)

Išvados

1. Klasicizmo stiliaus tendencijas ir „nenuginčijamas“ normas XVIII a. pradžioje pradėjo keisti įvairiausi ideologiniai ir moraliniai pakitimai visuomenės gyvenime. Mene ir apskritai kultūroje prasidėjo tam tikri regimojo pasaulio formų visumos ir meninių raiškos formų pokyčiai. Visas menas krypo į „šviežias“ menines idėjas, kurios buvo paremtos sentimentalumu, herojiškumu, praeities aukštiniu. Klasicizmas užleidžia vietą naujam meno stiliui, kuris bus naudojamas naujoms meno idėjoms įgyvendinti ir kuris įvardijamas romantizmu.
2. Romantizmo epochoje akcentuojamos viduramžiško stiliaus formos ir idėjos, jaučiamos kūrybinės laisvės ir tautinio identiteto paieškos. Romantizmas architektūroje labiausiai plito kuriant sakralinius pastatus, rūmus, dvarus bei parkų ansamblius. Rytų Europos ir Lietuvos romantizmo stiliaus kūrėjams išskirtinai rūpėjo tautinio identiteto ir sąjūdžio reikšmingumas visuomenėje bei valstybėje ir jie jį akcentavo.
3. Lietuvos romantizmo stiliaus parkams būdinga nereguliari, asimetrinė kompozicija (nors pasitaiko ankstesnių stilių geometrizuotų parterių fragmentų). Parkų teritorijose kuriamos vaizdingos vietinio kraštovaizdžio perspektyvos, parko ir pastatų išdėstymo planinę struktūrą dažniausiai lemdavo jau esama (rekonstrukcijos metu) arba netaisyklinas natūralus kraštovaizdis. Ryški erdvinė ir planinė kraštovaizdinio suplanavimo struktūra.
4. XIX a. mene natūraliai pereinama prie naujojo stiliaus – istorizmo. Istorizmo stiliaus bruožai Europoje nuosekliausiai įkūnyti miestų architektūroje – jungiant tarpusavyje ir laisvai interpretuojant istorinius stilius, ieškant naujų variacijų ir kokybės. XIX a. pab. istorizmo laikotarpis daugiau atspindėjo pastatų tūrių architektūrinėje išraiškoje ir parkų mene, naujų kūrybinių tendencijų ar ryškių estetinių koncepcijų neatsirado.
5. Istorizmo stiliumi projektuojami ar rekonstruojami Lietuvos dvarų ir parkų ansambliai, kuriami tais pačiais meniniais principais ir teoriniais pagrindais (erdvinė bei planinė struktūra), kurie susiklostė Vakarų Europoje, tačiau istorizmo stiliaus Lietuvos ir Vakarų Europos parkų meno tendencijos palaipsniui įgavo naujų identifikuojančių bruožų. Taikyti kraštovaizdinių parkų modeliai, kurie prarado iš klasicizmo paveldėtus geometriškuosius akcentus, išskyrus parkuose naudotus eklektinius kompozicinius elementus.

Literatūra

- Ado, A., et al. 1975. *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Mintis.
- André-Olivier, F.; Deveikienė, V.; Deveikis, S. 2006. Eduardo André kūrybos paveldas Vilniaus miesto plėtros kontekste, *Urbanistika ir architektūra* XXX(1): 38–46.
- Benevolo, L. 1998. *Europos miesto istorija*. Vilnius: Baltos lankos.
- Bumblauskas, A. 2005. *Senosios Lietuvos istorija 1009–1795*. Vilnius: R. Paknio leidykla.
- Ciołek, G. 1978. *Ogrody polskie*. Warszawa: Arkady.
- Dobkevičius, K. 2004. Tikimasi restauruoti E. André projektuotus parkus, *XXI amžius* 63 (1266): 1.
- Gombrich, E. H. 1995. *Meno istorija*. Vilnius: Alma Littera.
- Filosofijos žodynas*. 1975. Vilnius: Mintis.
- Hobhouse, P. 2002. *The Story of Gardening*. London.
- Jakovlevas-Mateckis, K. 2008. *Miesto kraštovaizdžio architektūra*. T. 1. *Miesto kraštovaizdžio architektūros raida ir teorijos pagrindai*. Vilnius: Technika.
- Januškevičius, L. 2004. *Lietuvos parkai*. Kaunas: Lututė.
- Kluckert, E. 2005. *European garden design. From Classical Antiquity to the present day*. Konemann.
- Lietuvos architektūros istorija: nuo XIX a. II-ojo dešimtmečio iki 1918 m.* t. 3. 2000. Moksl. red. N. Lukšionytė-Tolvaišienė, Vilnius: Savastis.
- Majdecki, L. 1993. *Ochrona i konserwacja zabytkowych zalożeń ogrodowych*. Warszawa: PWN.
- Pilkauskas, R. 2004. Kraštovaizdžio architektūros raida Lietuvoje, *Dailė. Kraštovaizdžio architektūra* 33: 8–9.
- Semaškaitė, I. 2008. *Dvarai. Spindesys ir skurdas*. Vilnius: Algimantas.
- Steenbergen, C.; Reh, W. 2003. *Architecture and Landscape*. Basel. Berlin. Boston: Birkhauser Publishers.
- The Garden book*. 2000. London: Phaidon.
- Tauras, A. 1989. *Mūsų parkai*. Vilnius: Mokslas.
- Vanagas, J. 2003. *Miesto teorija*. Vilnius: Vilniaus akademijos leidykla.
- Vilniaus architektūros mokykla XVIII–XX a.* 1993. Red. koleg. pirm. A. Butrimas. Vilnius: Vilniaus dailės akademija.
- Waymark, J. 2003. *Modern garden design*. London: Thames & Hudson.
- Лунц, Л. Б. 1985. *Парки мира*. Москва: Стройиздат.
- Свирида, И. И. 1994. *Сады века философов в Польше*. Москва: Наука.
- Жырнов, А. Д. 1977. *Искусство паркостроения*. Львов.

DEVELOPMENT TRENDS OF PARK ART IN EUROPE AND LITHUANIA: ROMANTICISM AND HISTORICISM

Albinas Mocevičius

Abstract. The paper describes the period between classicism and modernism. At that time romanticism and historicism predominated. The art trends in the parks of western and eastern Europe at the end of the 18th and 19th c are analysed. Spatial, planning structure, compositional elements and trends are compared. The author tried to find common features between Lithuanian and European parks created in the period of romanticism and historicism in the 18th and 19th c. Geopolitical, economic and cultural features of development, which predetermined and influenced the trend of park art development until the beginning of a new era of modernism, are shortly described.

Keywords: romanticism, historicism, trends of park art, landscape planning, park for public use, spatial and planning structure, compositional elements.

ALBINAS MOCEVIČIUS

*Master, doctoral student (2005), Dept of Fundamentals and Theory of Architecture, Vilnius Gediminas Technical University (VGTU), Pylimo g. 26/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lithuania.
E-mail: amocevičius@yahoo.com*

Master of Architecture, VGTU, 2002. Membership: member of Lithuanian Union of Architects (2003). Publications: author of two publications in professional press. Projects: author or co-author of 40 realizations of projects of architectural design. Research interests: theory and practice of architecture.